

Typologie nadaných a typy žáků obecně

Eva Trnová

PdF MU

trnova@ped.muni.cz

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Osobnost nadaného

- Aktuální typologie nadaných žáků - Neihart
Zkrácená verze
- Typy žáků – text zpracován dle zdrojů v knize Miloslava Hubatky (2014)

Aktuální typologie nadaných žáků

- Vytvořili Maureen Neihart a George Betts 2010.
- Uvádí následující aktuální typologii nadaných žáků: úspěšný, kreativní, s dvojí výjimečností, v ohrožení, skrytě nadaný, autonomní.
- Typ nadaného není neměnný - může dojít ke změnám vlivem vývoje, výchovy, změnou podmínek...

1. ÚSPĚŠNÝ nadaný - charakteristika:

V posledních letech se změnilo chápání tohoto typu nadání:

- je úspěšný ve škole;
- záleží mu na tom, aby se líbil učitelům a dostával dobré známky;
- je konformní, závislý;
- volí bezpečné činnosti, vyhýbá se riziku;
- většinou je milován rodiči i učiteli, obdivován vrstevníky.

Podpora pro tento typ nadaného doma a ve škole:

- Předkládat složitější problémy k řešení;
- akcelerovat výuku;
- povzbuzovat rozvoj nadání;
- systematicky povzbuzovat odvahu riskovat a osamostatňovat se.

2. *KREATIVNÍ nadaný - charakteristika:*

- Má silnou vnitřní motivaci;
- je androgynní (člověk mající značné množství projevů chování a prožívání, vlastností a rysů osobnosti mužských (maskulinních) i ženských (feminních) – prof. Kohoutek);
- má snížené sebeovládání;
- je emocionálně labilní;
- má vysokou míru energie;
- má malý zájem vyhovět očekávání okolí, může být v konfliktu s vrstevníky.

***Poznámka:** Je potřeba ptát se, v jakých oblastech je kreativní, ne jak je kreativní!*

Podpora pro tento typ nadaného doma a ve škole:

- Odměňovat neotřelé myšlení;
- odměňovat a podporovat překonávání překážek (plnění obtížných úkolů);
- poskytnout mentoring;
- zajistit možnost vzdělávání v oblasti nadání (zajistit někoho, kdo ho povede);
- tolerovat typ výrazně odlišný od průměru
- v dospělosti vyšší nebezpečí psychických poruch ve srovnání s průměrnou populací, především u výtvarně a literárně nadaných.

3. „UTAJENÝ“ nadaný -- charakteristika:

M. Neihart i zde uvádí, že v posledních letech došlo ke změnám v chápání tohoto typu nadání.

- snižuje/znevažuje své nadání;
- má pocit, že ho okolí nutí vzdát se ctižádostivosti;
- pociťuje nesouhlas okolí s jeho cíli;
- úspěch pokládá za zradu své skupiny;
- opouští příležitosti k rozvoji svého nadání, nemá zájem (nechce) je využívat.

Poznámka

- Tento typ nadání se týká především nižších sociálních skupin a vyskytuje se zejména mezi dívkami/ženami.
- Testy často velmi málo vypovídají o akademickém úspěchu tohoto typu, proto je není vhodné brát jako hlavní měřítko posuzování „utajeného“ nadání („underground“ gifted).
- Skupinu těchto nadaných je vhodné identifikovat podle výkonů při práci.

Podpora doma pro tento typ nadaného a ve škole:

- Vytvořit vstřícné prostředí pro vzdělávání;
- pomoci jim vyrovnat se s vnitřními rozpory;
- naučit je sociálním dovednostem tak, aby mohli uspět v různých situacích v rámci společnosti, ve které žijí;
- otevřeně diskutovat o tom, „co stojí“ cesta k úspěchu (film, příběh...).

4. Nadaný v ohrožení (antisociální, rebel) - charakteristika:

- Vytváří krizové situace, působí rušivě;
- je problémový, vzteklý, nezodpovědný;
- má problémy s chováním;
- není motivován učitelem udílenou odměnou;
- má nerealistická očekávání od sebe samého;
- vyhledává vzrušující zábavy;
- nedovede si poradit s každodenním nezdarem;
- může se potýkat s vážnými psychickými problémy.

Poznámka

- Tento typ nadání byl poprvé popsán v roce 1989, je hodně ovlivnitelný kamarády (party) a rodinou.
- Existují dvě hlavní skupiny, do nichž se větví - větší skupina je **prosociální**, menší skupina antisociální má **kriminální sklony**.
- Antisociálnímu typu je těžko pomoci, pokud pomoc přijde pozdě.

Podpora doma pro tento typ nadaného a ve škole:

- Nutná podpora a řád!!!
- nutná profesionální pomoc (poradenství - individuální, skupinové, rodinné);
- projevovat empatii;
- podporovat v silných stránkách – dosažení úspěchu;
- nesnižovat jim laťku (může být interpretováno jako ztráta důvěry v jejich schopnosti!);
- vztah s učitelem, mentorem (velice důležité!).

5. „Dvakrát výjimečný“ nadaný - charakteristika:

Došlo k posunu v jeho identifikaci a možnostech podpory.

- Často je neúspěšný ve škole;
- má sociální a emocionální problémy;
- je náchylný k úzkostem a depresi;
- má nízké sebevědomí (např. ve škole);
- někdy má problémové chování;
- ve škole je nespokojený („otrávený“);
- ve srovnání s ostatními typy nadaných je nezralý.

(Dvojitá výjimečnost)

- Je obtížné ji u dětí diagnostikovat.
- Handicap a nadání se mohou často vzájemně **kompenzovat** nebo **maskovat**, a proto bývají tyto děti učiteli označovány většinou jako průměrné (někdy i podprůměrné, líné...)
- Mezi nejčastější kombinace rozumového nadání a diagnózy patří :
- **Nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení** - zejména s dyslexií, dysortografií, dysgrafií.
- **Nadané děti s poruchami chování - ADHD** (Attention Deficit Hyperactivity Disorders – hyperaktivita s poruchou pozornosti), **ADD** (Attention Deficit Disorders- porucha pozornosti)
- **Nadané děti s Aspergerovým syndromem.**

Poznámka

- Od počátku osmdesátých let 20. století studie obecně charakterizují „dvakrát výjimečné“ děti jako ty, které jsou **jednak výjimečně nadané a navíc mají nějaký diagnostikovaný handicap (fyzický, psychický nebo vývojovou poruchu učení).**
- Tato identifikace se aktuálně hodně změnila a testy z 80. let jsou dnes kritizovány pro závažné psychologické a teoretické nedostatky.
- Pro „dvakrát výjimečné“ nadané je velmi důležité, aby byla podporována **jejich sociální kompetence a také emocionální stránka jejich osobnosti.**
- Intelektově jsou vždy před svými vrstevníky, sociálně a emocionálně však se zdají o 3 -- 4 roky „mladší“ než jejich vrstevníci.

Podpora doma pro tento typ nadaného a ve škole:

- Používat různá měřítka úspěchu;
- zjistit, jak dítě funguje ve třídě a reagovat, podporovat;
- zajistit hodnocení v rámci jeho kurikula;
- ptát se dítěte na potřeby;
- zdůrazňovat nadání, brát ohledy na handicap;
- prioritou by měly být dostatečně obtížné úkoly v oblasti jejich hlavního zájmu.

6. *Nezávisle se učící nadaný* *(autonomní) - charakteristika:*

- Je vytrvalý, klade si cíle;
- vyhledává náročné úkoly;
- je výkonný;
- je odvážný;
- má dobré sebeovládání;
- může, ale nemusí, považovat akademické vzdělání za jednu ze svých priorit;
- dokáže se vyrovnat se zklamáním a neúspěchem.

Podpora doma pro tento typ nadaného a ve škole:

- Více podpory, ne méně;
- pomoc při zvládnání sociálních a psychologických těžkostí související s jejich úspěchem;
- naučit je, jak mají sami sebe řídit (sebereflexe);
- zapojit do aktivit dle jejich schopností (Talnet, univerzity...);
- najít vhodného mentora.

Zajímavost k aktuální typologii nadaných

Maureen Neihart se zabývala otázkou, zda uvedené typy nadání jsou **stejně vnímány ve všech zemích světa**.

Podle jejích závěrů se identifikace typů nadaných v Evropě a v Asii liší.

Např. v Asii je v současnosti mnoho nadaných typu 6 - „*nezávisle se učící nadaný*“, zatímco typ 1 - „*úspěšný nadaný*“, se zde vyskytuje velmi málo.

Práce s kazuistikami

- Tabulka TALNET – fólie
- Propojení s charakteristikami – vyhledávání projevů

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Tři základní typy dětí (zpracováno dle Hubatka, 2014)

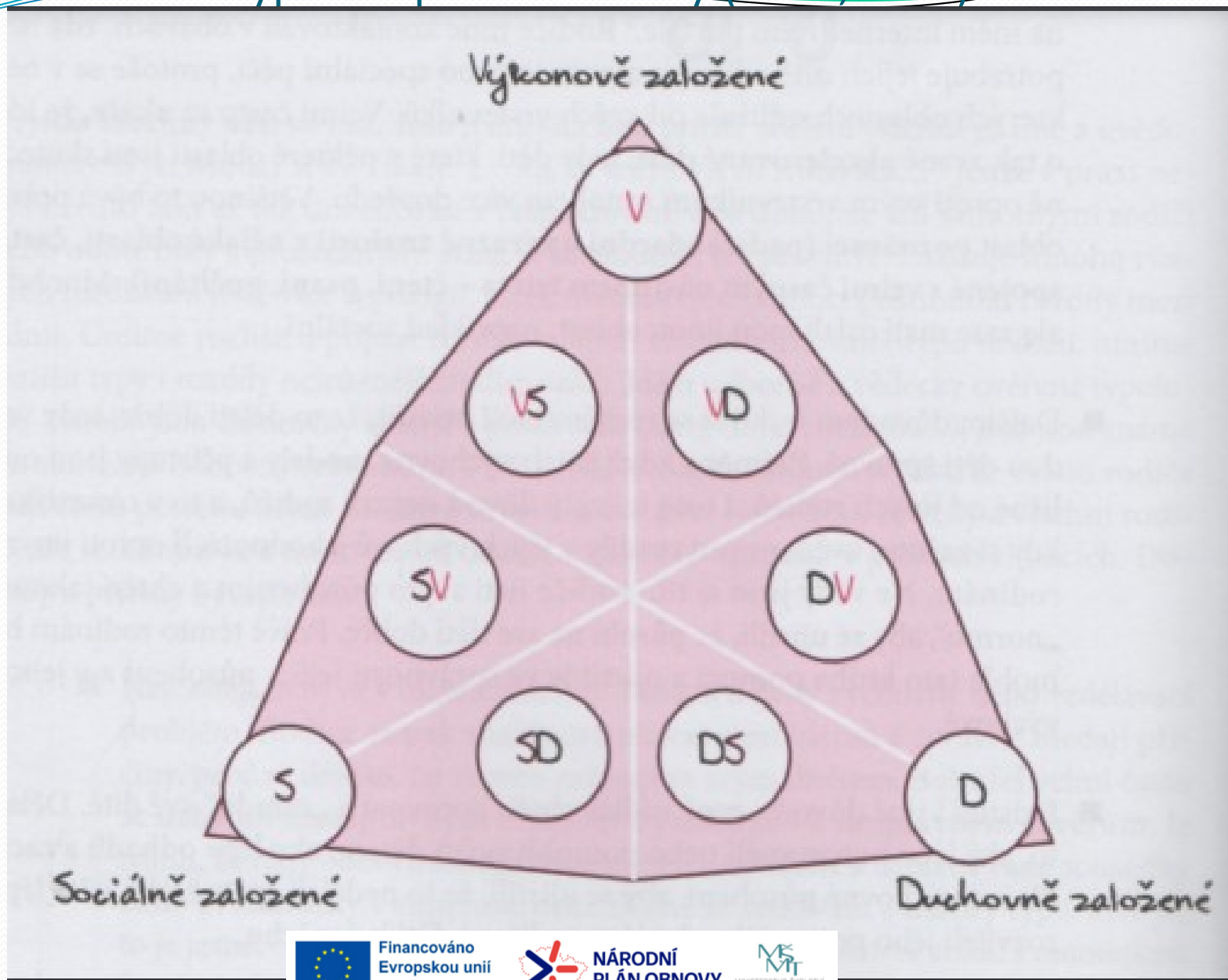
- Výkonově založené děti
- Sociálně založené děti
- Duchovně založené děti

U každého dítěte jsou v určitém poměru všechny zastoupeny, jedna dominantní – určující.

Změny v průběhu času, fázích života...

Schéma rozložení.

Typ žáků podle Hubatky (2014, s. 36)

Základní členění typů dětí

- **Výkonový typ**
 - Výkonový typ sociální - lídři
 - Výkonově duchovní typ - badatelé
- **Sociální typ**
 - Sociálně-výkonový - sluníčka
 - Sociálně-duchovní – pečovatelé o druhé
- **Duchovní („filosofující“) typ**
 - Duchovně-sociální – pečovatelé o sebe
 - Duchovně-výkonový – filosofové (esoterici)

Práce s textem

Práce s kazuistikami – Josef a Oskar – propojení s typy nadaných.

Propojení obou typologií

Návrhy na základě práce s
kazuistikami.

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Výkonový typ

- Zaměření na výkon, a především na výsledek – malí vůdci, budovatelé a tvůrci
- Podle typologie – úspěšní nadaní , autonomní nadaní
- Rizika:
 - Snaha vždy uspět a nepouštět se do obtížných úkolů – úspěšný nadaný
 - Samostatnost – přílišná snaha řídit ostatní
 - Negativní projevy chování – někdy u autonomních nadaných

Sociální typ

- Preference vztahů, sdílení ve skupině – pečovatelé a ochránci.
- Z charakteristik nadaných se zde projevuje výrazný smysl pro spravedlnost, morálku, fair play.
- Podle typologie: především skrytě nadaný, částečně ze skupin: úspěšný nadaný, kreativní nadaný, dvojí výjimečnost.
- Rizika:
 - Skrýt nadání kvůli nebezpečí vyloučení ze skupiny.
 - Snížení výkonnosti ve prospěch skupiny.
 - Role pečovatele – pomocníka učitele může vést ke snížení rozvoje nadaného.

Duchovní typ („oduševnělé, filozofující“ děti)

- Mají silně vyvinutou intuici a prožívání a na jejich základě se rozhodují – „věří v sebe“. Posuzují dění kolem sebe podle svého „vnitřního nastavení“ – představ, intuice, pocitů.
- Podle typologie: především kreativní nadaní, částečně nadaný v ohrožení
- Rizika:
- Vyloučení z komunity vrstevníků – příliš se odlišují.
- Pohybují se mimo realitu - Marťani.
- Nedosahují výkonů podle svých možno
- Nenalezení životního cíle a pomocí něj vlastní hodnoty vede k velmi negativním dopadům (inklinují k náhražkám) – rebelují, začlenění do „part“.

Základní oblasti výchovně- vzdělávacím procesu

- Vědomostní - výkonová
- Sociální - vztahová
- Osobnostní – sebereflexe
- Podle typu nadání a osobnosti:
 - zvolit individuální přístup – podporovat silné stránky a rozvíjet i ty slabé v rámci možností;
 - eliminovat negativní stránky a předcházet negativním projevům.

Kde hledat informace - knihy

- <https://www.nadanedeti.cz/odborne-zdroje-knihy-o-nadani>

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Zdroje

- DOČKAL, V. Zaměřeno na talenty: aneb Nadání má každý. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 245 s. ISBN 80-7106-840-3.
- HŘÍBKOVÁ, L. Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi. Praha: Grada, 2009. 255 s. ISBN 987-80- 247-1998-6.
- JURÁŠKOVÁ, J. Základy pedagogiky nadaných. 1. Vyd. Praha: Institut pedagogickopsychologického poradenství ČR, 2006. 131 s., ISBN 80-86856-19-4.
- HUBATKA, M. Úspěšní vychovávají své děti jinak. Edika, Albatros Media as, 2014. 248 s., ISBN 978-80-266-0551-5